

Henk de Hondt

henk_dehondt@hotmail.com>

Levensverhaal Nolly Jung, 19 aug. 1930 - 19 febr. 2018

ONO SEGO

Wat ben je toch klein en fijn van stuk zoals je daar ligt, lichtelijk gekromd in je grote bed. Je grote bruine ogen, je mooie grijze haar in piekjes.

Het bloemenpatroon op de gesloten gordijnen lijken reusachtig vergeleken bij de delicate blauwe bloemetjes op jouw nachtjapon, een kindermaatje.

Ik geef je water op een theelepeltje, dat ik voorzichtig aan de binnenkant van je wang laat glijden en waar ik toch weer mee mors op je kussen.

Waarom ben ik ook zo onhandig!

De zusters kunnen het veel beter. Toch bedank je me fluisterend en probeert zelfs mijn hand te grijpen uit dankbaarheid voor dit kleine gebaar.

Ik weet wel waarom je zo klein bent gebleven, mam.

Je bent zelfs een stukje kleiner gebleven dan je ouders. Dat komt niet vaak voor. Meestal worden kinderen groter dan hun ouders; een soort natuurwet.

Ik weet het antwoord hierop gemakkelijk te geven: Jij bent zo klein gebleven omdat je in de periode dat andere kinderen een groeispuurt inzetten, haast niets meer te bikken kreeg.

De hoeveelheid eten die je kreeg werd elke dag kleiner in het gevangenkamp Banjoe Biroe, daar in het voormalige Nederlands-Indië. Op het laatst één handje rijst per dag. 'Banjou Biroe', wat een poëtische naam eigenlijk. Het betekent groen water; maar zo poëtisch was het er toch niet. Erg veel water was er ook niet, misschien was het ook wel groen maar rook het niet zo fris.

Soms stonden de kinderen die deze taak kregen de hele dag in de rij met hun emmertje te wachten op hun beurt.

Terwijl hun moeders zwoegden op de velden om onkruid te wieden, een zinloze taak; groente groeide er niet.

Net als je aan de beurt was, ging de kraan dicht, vertelde je.

Vier lange jaren lang zat je daar opgesloten samen met je moeder en al die andere vrouwen. Maar klagen over vroeger deed je eigenlijk nooit, toch mam? Je houdt niet van klagen, staat wel altijd voor anderen klaar.

"Als iemand mij iets vraagt voor hem te doen, dan vraag ik mezelf af, waarom zou ik het niet doen?" Dat zei je vroeger vaak. Je adem gaat steeds sneller, maar praten doe je af en toe, in flarden, ik houd mijn oor dichtbij je mond. Want ik wil nu vooral niets missen van wat je zegt. "Sommige dingen moeten nu eenmaal gebeuren, we hebben het niet altijd voor het kiezen."

Deze woorden zeg je nú niet, die sprak je uit tegen de twee vrouwelijke artsen van de Levensindekliniek. Zij kwamen een paar jaar geleden bij je op gesprek om je wens tot euthanasie te bespreken.

Daar zat je bescheiden en toch waardig, weggedoken in je grote blauwe stoel. Soms moeilijk uit je woorden komend, soms onverwacht scherp en helder.

Je kleine voeten kwamen net niet tot de grond. "Lijdt u ondraaglijk onder uw dementie?" vroegen ze. Ik probeerde met mimiek naar je te seinen dat je deze vraag bevestigend moest beantwoorden, maar dat deed je niet. "In het kamp was het ook niet altijd even prettig, maar ach, je moest voort", hoorde ik je zeggen.

"Mamma, je bent weer veel te eerlijk, zo bereik je toch niet wat je zo graag wilde, waar we zo vaak over gesproken hebben." Ik dacht het maar zei het niet.

"Ik werd geboren in 1930, toen de vulkaan de Merapi net was uitgebarsten. De mensen die vlak onder de krater woonden werden in hun slaap verrast door de lavastroom.

Er lag grijze as in mijn wiegje, "vertelde je. "De natuur was overweldigend mooi. De inlandse mensen zo lief en vriendelijk.

Ik ging op school met de prinsen van de Kraton, het paleis van de Sultan, waar mijn vader ook diens piano's stemde. "

"En vond U dat fijn ? " vroegen de geduldige dames. "Nee, want het prinsje naast me plaste nog steeds in zijn broek. Ze hadden hem bij mij op de bank mij gezet, want niemand wilde naast hem zitten.

Maar ik houd er niet zo van om over iemand te klagen. "Ach mama, mama toch!" Jij en klagen, dat past niet bij elkaar.

Vier lange jaren was je opgesloten, van je twaalfde tot je zestiende, belangrijke jaren voor een jong meisje. Hier was opstaan, wassen en eten zo totaal anders dan thuis. Voor een enig kind van liefhebbende welgestelde ouders met een mooie pianozaak in Djocjakarta , dat personeel gewend was was dit vast een hele overgang. Je sliep je op een matrasje naast je moeder, met maar 65 cm tussenruimte naar de anderen. Ik heb het zelf gezien op een plattegrond die ik achterhaald heb via het Indisch Archief.

Maar veilig moet je je wel gevoeld hebben, zo naast je moeder. Jullie hadden het gezellig gemaakt op jullie manier met een bloemetje in een vaasje hier en een gordijntje daar. Bovendien wist je dat zij als een tijgerin voor jou zou vechten als dat zou moeten.

Jouw moeder, mijn oma, was bepaald niet bang uitgevallen. Je zei altijd dat ik op haar leek; dat kan ik niet beoordelen omdat ik haar maar zo kort heb meegemaakt. Ik weet niet of ik mij net als zij in het kantoortje van de Japanse officieren zou hebben gewaagd en daar met de vuist op tafel had durven slaan. Om meer rijstrantsoenen te eisen voor al die vrouwen en kinderen die daar woonden. Niemand anders durfde dat, het kon dan slecht met je kon aflopen. Ik denk niet dat ik dat had gekund, hoor mama!

Jezelf aankleden was ook een ding dat veel sneller ging dan vroeger thuis

Dag in, dag uit, liep je daar in dezelfde versleten kleren rond, op blote voeten. Thuis was je gewend witte jurken met pofmouwjtjes te dragen en een grote strik in je haar. Zo sta je op de vergeelde foto's, vaak dromerig naast de piano, waar je veel talent voor had.

Waaraan dachten jullie toen? Elke dag bij het opstaan waren het vast dezelfde gedachten. Jullie hoopten dat de nieuwe dag de bevrijding zou brengen en vroegen je af of vader nog in leven was, van wie jullie niet wisten waar hij heengevoerd was.

Mama, je zweeg verder tegenover de geduldige dames en bleef een tijdje voor je uitkijken.

De ergste dingen, die je hebt meegemaakt, vertelde je toch niet. De lelijke dingen die je hebt gezien zoals moeders die het eten van hun eigen hongerende kinderen afpakten. De vernederingen, de slaag en het urenlang in de brandende zon moeten staan en voor de Japanse keizer moeten buigen.

Genoeg om het vertrouwen in de mensheid voorgoed te verliezen, maar jij niet. "Volgens mij zit er wel in ieder mens iets goeds".

De dames stelden nog één vraag en dan moeten ze weer verder, naar de volgende cliënt.

Ze hebben hun conclusie al getrokken. "Heeft u nog lang haat gekoesterd tegen de Japanners in uw leven? "Ook hierover moest je lang nadenken.

Ik weet dat je nooit zomaar plompverloren iets zegt, maar altijd zorgvuldig je woorden weegt.

"Ach nee. Eigenlijk heb ik ook wel dingen aan ze te danken." Hierop keken ze toch wel verbaasd.

"Hoe bedoelt u dat dan?"

Een lange stilte volgde. "O, ik heb bijvoorbeeld al lang suikerziekte. En ik moest mij altijd aan een streng dieet houden." "En ze moest zichzelf ook vier keer per dag injecties geven," vul ik impulsief aan, " en altijd zonder klagen."

Dat had ik beter niet kunnen zeggen, nu heb ik je uit je woorden gehaald.

En je moet weer diep nadenken voor je zegt: "Eigenlijk heb ik van hun geleerd om mijn honger te bedwingen."

De dames zwijgen. "Er zijn nu eenmaal goede en slechte tijden in een mensenleven.

"De jongste van de vrouwen pakt je fijne, tengerere hand. "Mevrouw, wij kunnen niets voor u doen. U bent een overlever, een vechtersbaas.

U blijft altijd positief. Wij hebben soms te maken met mensen die uit het leven willen stappen omdat ze voortdurend pijn in hun vingers hebben.

Ze zouden eens met u moeten praten."

Mama, je legde toen jouw hand op de hare, je glimlachte, ik wist niet zeker of je haar begrepen had.

De ander gaf je ook een hand en ze namen afscheid. Je maakte opeens een verwarde indruk."Ono sego" hoorde ik je mompelen.

En toen nog een keer "Ono sego" terwijl ze al de gang in liepen.

Maar ik wist wat je bedoelde. Je wilde nog iets aan ze kwijt, maar ze waren al vertrokken.

Ik geef je een kus op je voorhoofd. Soms kijk je ver weg, af en toe maak je weer oogcontact met me.

"Ben je bang voor wat er gaat gebeuren? Waar je naar toe gaat?"

En jouw antwoord: "Nee,nee." En even later, heel zacht: We weten het niet, we weten het niet."

Die twee woorden. Ono sego.

Ze zeggen een ander waarschijnlijk niets, maar voor jou en mij hebben ze een lading.

Aan het eind van de oorlog was er inderdaad letterlijk niets meer te eten.

Er gingen geruchten dat de Japanse keizer, die op het punt stond de oorlog te verliezen, besloten had alle krijgsgevangenen uit te hongeren

totdat ze zouden sterven.

Dat hadden er ondertussen al veel gedaan door vitaminegebrek en besmettelijke ziekten.

Op een dag deed er een nieuw gerucht de ronde. De vrouwen hadden gezegd dat jij en je blonde vriendinnetje Didi naar het hek moesten lopen.

Dat bestond uit gevlochten bamboe met uitkijkposten en ging om het hele kamp heen. Hier liepen de Heiko's de wacht, Javaanse soldaten in dienst van de Japanners.

Er werd gezegd dat jullie twee woorden zo hard mogelijk over het hek moesten roepen. Woorden die jullie zelf niet begrepen: "Ono sego!"

Braaf deden jullie wat je gezegd werd, gehoorzame kinderen, en riepen dit luid met jullie heldere kinderstemmen terwijl jullie langs het hek renden.

En gehoorzaam ben je je hele leven gebleven. Dienstbaar in je huwelijk met een veel oudere man die je zachtmoedigheid voor dociliteit aanzag en weinig begrip voor je toonde.

Voor wie je vele talenten opzij zette, je had al auditie gedaan voor de toneelschool, om hem te kunnen steunen. Je schikte je in je lot van huisvrouw.

Zelfs na zijn voortijdige dood wilde je hem trouw blijven.

Dociel was je niet voor wie je wat beter aankeek. Je was juist zo sterk en zacht tegelijk, verdraagzaam maar met je eigen trots.

Met Didi liep het minder goed af, zij kon de doorstane gruwelen niet goed verwerken en pleegde

later zelfmoord!

Dit keer werd gehoorzaamheid beloond, want tot jullie verrassing werd er opeens een emmer vol met zilvervliesrijst van de andere kant opgetakeld. Er volgden meer en meer.

Wat een geluk! De Javanen hielden niet van deze rijst en lustten eigenlijk alleen de witte rijst zonder vliesje. En bovendien zijn ze in het algemeen erg op kinderen gesteld, reden waarom ze deze ongepelde rijst wel weg wilden schenken.

Zilvervliesrijst, propvol vitamine B waar jullie uitgehongerde lichamen naar snakten, redde jou en de anderen hoogstwaarschijnlijk het leven.

De bevrijding kwam twee weken later, en dit had niet veel langer moeten duren. Het is vreemd om te bedenken dat je het zonder deze rijst misschien niet gehaald zou hebben.

Zonder dit wonder was ik zelf ook niet op deze wereld geweest.

Het tweede wonder was dat opa nog in leven bleek en dat jullie drieën in Nederland een nieuwe toekomst konden opbouwen.

Ono sego, het is Javaans voor: "Is er nog rijst? Dat is wat ze gevraagd hadden.

Het leven hangt maar van toeval af, en we moeten er dankbaar voor zijn. Dat wilde je nog even meegeven aan de vriendelijke dames van de Levenseindekliniek.

En ik weet nu dat iemand die zichzelf niets te verwijten heeft, niet bang hoeft te zijn voor de dood.

Je mag gaan, mamma, je mag gaan. In vrede.